

<https://doi.org/10.52505/filomod.2023.17.22>

CZU:821.135.1.09+929.52

Dinastia de scriitori Hâjdău-Hasdeu, în cărțile lui Pavel Balmuş

Svetlana KOROLEVSKI

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0042-0289>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM

Rezumat. Articolul readuce în prim-plan contribuțiile de istoriografie literară ale lui Pavel Balmuş privind universul literar-spiritual al dinastiei de scriitori Hâjdău-Hasdeu (cercetătorul văzând în expresia acestor energii creatoare un model și o cale de urmat); cu accent pe edițiile îngrijite/ coordonate de istoricul literar. Textele/ conferințele sale (a organizat, între alte acțiuni științifico-culturale, un ciclu de manifestări *Pro Academia Hasdeu*, susținute în cadrul Centrului Național de Hasdeologie de pe lângă Biblioteca Municipală „B.P.-Hasdeu” din Chișinău, al cărui însuflețitor a fost timp de mai mulți ani), ținteau să facă cunoscute date și aspecte cu privire la istoria adevărată a neamului românesc; în particular, despre Hâjdăi, legați prin spirit și idee de cultura și civilizația românească. Scrierile lui Alexandru și Boleslav Hâjdău, apărute la Chișinău și Bacău, în ediții judicioase întocmite, aduc un plus de lumină asupra parcursului lor biografic și de creație, resuscită interesul pentru pagini esențiale din moștenirea noastră literară.

Cuvinte-cheie: cultură românească, dinastia de scriitori Hâjdău-Hasdeu, istoriografie literară, Pavel Balmuş, valorizator al literaturii naționale, circuit literar, reactivare.

The dynasty of writers Hâjdău/ Hasdeu, in Pavel Balmus' books

Abstract. The article brings into attention the literary history contributions of Pavel Balmuş concerning the spiritual and literary universe of writers' dynasty Hâjdău-Hasdeu (the researcher sees the expression of these creative energies as a path to follow and a model); focusing on the editions coordinated by the literary historian. His texts/ conferences (he organized, in addition to cultural and scientific actions, a range of events *Pro Academia Hasdeu*, which took place at the National Hasdeu Center within the Municipal Library „B.P. Hasdeu” from Chișinău. The activity of this Center was inspired and directed by him for several years), aimed to raise a wider audience for these data and aspects from the true history of Romanian people; particularly about Hâjdău dynasty, connected spiritually and ideationally with Romanian culture and civilization. The works of Alexandru and Boleslav Hâjdău, published in Chișinău and Bacău, in very carefully drawn editions, bring more

light on their biographical and creative itinerary, and provoke interest on the essential pages from our literary heritage.

Keywords: Romanian culture, writers' dynasty Hâjdău-Hasdeu, literary history, Pavel Balmuș, capitalization of national literature, literary circuit, rebirth.

O pagină aparte în istoria literară clădită în spațiul basarabean, în a doua jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, o reprezintă parcursul creativ al unui devotat al domeniului, Pavel Balmuș, cercetătorul și editorul, valorizatorul antrenat în promovarea a două segmente definitorii ale literaturii naționale: literatura română premodernă (numită, prin tradiție, literatura română veche) și cea modernă. Captivat, ca orice tânăr temerar atras de lumea scrisului, și de fenomenul artistic european (fascinant și magnetizant prin polivalența sa; numele lui Ovidiu, Horațiu, Vergiliu, Goethe, Flaubert, Tolstoi, Dostoievski, Andersen sau Rainer Maria Rilke licăresc prin articolele inserate în revistele/ ziarele din Chișinăul anilor '60-'80, purtând o semnătură ce avea să devină, în timp, o certitudine), totuși, de la bun început și pentru întreaga viață, omul de știință Pavel Balmuș a stăruit întru afirmarea literelor românești, prin contribuții notabile despre viața, activitatea, opera scriitorilor din zorii literaturii noastre: Nicolaus Olahus și Petru Movilă, Nicolae Milescu, Varlaam și Dosoftei; Antim Ivireanul; cei patru mari cronicari ai Moldovei: Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin, Ion Neculce; singularul Cantemir; clasicii Negruzzi, Alecsandri, Creangă, Eminescu; Stere, Nicolae Iorga, Mateevici. Marea lui pasiune, însă, unanim recunoscută și apreciată, devoțiune care le-a acoperit pe toate celelalte, a fost *universul Hâjdău/ Hasdeu*, însemnul vieții sale spirituale. Fără îndoială, cultul cărții dezvoltat în această familie de cărturari a fost determinant în devenirea intelectuală a lui Pavel Balmuș, care a văzut în expresia acestor energii creatoare un model și o cale de urmat. Clara Balmuș, consoarta sa, care i-a stat alături în toate, îmi spunea odată, demult: „Știi, am impresia, ba chiar cred, că *duhul* lui Hasdeu plutește și ne marchează, sensibil, în tot ce întreprindem și realizăm (legat de această temă). Și așa *crede* și Pavel”.

* * *

HÂJDĂU, Tadeu (6.V.1769, Mósciska, ținutul Przemysł, Polonia – 12.X.1835, Cristinești, Hotin). Este fiul Margaretei (n. Piorkuszewski) și al lui Ioan Hâjdău. Poet, prozator, istoric, traducător și culegător de folclor. Este tatăl literaților Alexandru (1811-1872) și Boleslav Hâjdău (1812-1886) și bunicul lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu. Educat în spiritul timpului, poliglot (cunoștea italiana, franceza, germana, poloneza, rusa); la 19 ani se înrolează în armata austriacă, manifestându-se în războiul împotriva turcilor. În 1805, obține recunoașterea de către guvernul rus a nobleței familiei (descendentă din domnitorul Moldovei Ștefan Petriceicu). După 1812, revenit la cuibul strămoșesc, se lansează în procese judiciare de reintrare în

drepturile de moștenitor, reușind să obțină doar o parte din posesiunile de altădată ale familiei. În paralel, se dedică literaturii (primele versuri, de altfel, le scrie încă pe când avea 14-15 ani). Accentele sale literare poartă (firesc) însemnele/ neliniștile epocii, dar sunt marcate și de eternele interogații, care se vor regăsi, peste ani, în intențiile/ realizările urmașilor. Expresie a unei mari energii, creația sa prefigurează, de fapt, preocupările acestora, „impunând, temperamental și spiritual, un model uman și cultural, către care vor aspira cu asiduitate toți ceilalți Hâjdei” (Oprișan, 1990, p. 38).

HÂJDĂU, Alexandru (30.XI.1811, Misiurinetz, ținutul Kremenet, gubernia Volyniei, azi reg. Ternopol, Ucraina de Apus – 9.XI.1872, Hotin), cărturar, poet, prozator. Este întâiul născut în familia Valeriei Hrysant și a lui Tadeu Hâjdău, tatăl lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu. Învăță, ca și fratele său Boleslav, la pensionul fiilor de nobili de pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău (1822-1828), apoi la Facultatea de Drept a Universității din Harkov (1829-1832). După propriile mărturisiri, a audiat cursuri și la universitățile din München și Heidelberg. Din aprilie 1833 și până în ianuarie 1834, lucrează la Chișinău ca ajutor de revizor în comitetul pentru sprijinirea coloniștilor din sudul Rusiei, apoi în calitate de conțopist în cancelaria guvernatorului civil, după care se retrage la Cristinești. În anii 1836-1840, este efor al școlii județene și al celei lancasteriene din Hotin, preocupat să extindă cercul disciplinelor predate în școală, să îmbunătățească condițiile pentru desfășurarea procesului educațional. Aici, a rostit renumitele sale discursuri *Pomenire de vechea slavă a Moldovei* (1837) și *Suvenire de cele trecute, idee de cele de față și arătare de cele viitoare a[le] Moldovei* (1840). În anul 1843, abandonează învățământul, practicând până la finele vieții sale avocatura. Registrul preocupărilor sale este foarte amplu. Student la Universitatea din Harkov, a făcut parte dintr-un cerc științific. A tradus și a publicat în revistele ruse „Вестник Европы”, „Телескоп” și „Молва” o serie de cântece populare moldovenești și valahe, însoțindu-le cu bogate comentarii de ordin istorico-literar și etnografic. Lui îi aparține prioritatea în popularizarea folclorului moldovenesc în presa rusă. O notă distinctă a constituit-o studierea și propagarea moștenirii filosofului și poetului iluminist ucrainean G. Scovoroda; studiul *Problema timpului nostru*, scris în 1842 (tradus de către N. Kovali și editat la București abia în 1938), constituie principala lucrare filosofică a lui Alexandru Hâjdău, în care „își propune să răspundă la întrebările: ce este istoria și cum poate fi ea cunoscută?” (Bobână, 2018, p. 59). Opera literară cuprinde și poezii (peste 80), scrise în limba rusă: sonete, fabule ș.a. Din „ziua de 30 august 1850 datează caietul-culegere, transcris caligrafic: *Clipe de inspirație din tinerețea lui Alexandru Hâjdău*, unde trebuia să fie adunată opera poetică a acestuia, culegere-manuscris ce se păstrează și astăzi la Biblioteca Centrală Universitară «Mihai Eminescu» din Iași” (Hâjdău, 2014, p. 19).

HÂJDĂU, Boleslav (a semnat și cu pseudonimul **B. Bessarab**) (20.XII.1812, Vjazovetz, ținutul Kremenet, gubernia Volyniei, azi reg. Ternopol, Ucraina de Apus – 14.III.1886, Hacking, lângă Viena, Austria. Potrivit ultimei dorințe, reînhumat în satul-moșie strămoșească Ropcea-Storojineț, azi regiunea Cernăuți), prozator, folclorist, traducător. Este fratele mai mic (născut din aceiași părinți) al lui Alexandru Hâjdău. Studii la Pensionul fiilor de nobili de pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău (1828), după care se consacră activității nespectaculoase de funcționar la cancelaria guvernatorului civil din Basarabia (1829-1837), apoi celei de funcționar-cancelarist la Noua-Suliță. În 1866, se stabilește în Austria, pentru tot restul vieții. Ca și tatăl și fratele său Alexandru, a fost pasionat de istoria și folclorul neamului său, consacându-se prozei de inspirație folclorică, precum și publicisticii. Debutează la 1835, cu două legende (*O judecată la serdăria din Orhei; Comoara lui Petriceicu-Vodă*), în revista moscovită „Молва”. În textele sale, descrie, în manieră romantică, mai multe episoade din palpitanta istorie a Moldovei din secolul al XVII-lea. Revista „Сын отечества” publică, în anul 1838, alte două povestiri istorice: *Dabija*, legendă moldovenească din veacul al XVII-lea; și *Hâncul*, tradiție moldovenească din veacul XVII-lea; scrise, după cum indică autorul, încă în 1834, în satul Dinăuți din Basarabia. În 1858, la Cristinești, traduce în rusește nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul*, fără a aminti numele autorului; publicată în revista petersburgheză „Семейный круг”. Scriitura sa denotă înzestrare epică și forță de evocare. Textul nuvelei istorice *Domnia Arnăutului* este, de fapt, un triptic de familie, aparținând lui Alexandru, Boleslav, dar și lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu.

* * *

Dinastia de cărturari/scriitori Hâjdău/ Hasdeu (să amintim, și de astă dată, că sintagma îi aparține lui Pavel Balmuș): Thadeu, tatăl; Alexandru și Boleslav, cei doi fii; Bogdan, nepotul; Iulia, strănepoata – sunt prezenți, în studiile/ cărțile/ edițiile îngrijite, prefațate, ordonate de neobositul și perseverentul exeget. Textele sale, scrise și rostite (a organizat, se știe, între multe alte acțiuni științifico-culturale și un ciclu de manifestări *Pro Academia Hasdeu*, susținute în cadrul Centrului Național de Hasdeologie de pe lângă Biblioteca Municipală „B.P.-Hasdeu”, înființat, tot de el, și condus mai mulți ani), menite să facă cunoscute date și aspecte privind istoria adevărată a neamului românesc; în particular, despre cei cinci reprezentanți ai neamului Hâjdău, legați prin spirit și idee: cinci raze iradiante ale unui singur nucleu, ca o mână deschisă lumii! Caz aproape singular. Ce altă cultură/ literatură ne poate oferi un exemplu asemănător?!

Editurile mari din Chișinău (Cartier, Arc, Știința) au beneficiat de sugestiile și de colaborarea sa nemijlocită. A pus umărul la plămădirea/ ordonarea unor colecții. Considerat un „fenomen cultural-științific” (Malanețchi, 2013, p. 39), definit și de

Iurie Colesnic (un alt mare autodidact) drept *un produs singular al școlii de cercetare din Moldova* (Colesnic, 2013, p. 104), Pavel Balmuș s-a evidențiat net între cei de-o breaslă și de-o seamă, devenind „unul dintre cei mai avizați cercetători ai culturii românești premoderne și moderne” (Cimpoi, 2013, p. 26). Spirit polemist inclusiv, a fost firesc să se lase contagiat de moștenirea gazetărească a lui Bogdan Petriceicu, din care a și editat la editura „Arc”, în 1998 (în colaborare cu Gabriel Mumjiev), un volum reprezentativ, cuprinzând aproape toate textele din ziarul „Traian” (pentru 1869-1870) purtând semnătura arzătorului publicist. O postfață succintă și foarte condensată ne edifică asupra momentelor mai puțin frecventate, legate de activitatea de ziarist a polivalentului Hasdeu. Moș Virgulă i se mai spunea lui Balmuș (între prieteni); o știa și nu-i dispăcea; or, mulți autori (și dintre consacrați, și dintre începători) au râvnit/ și-au dorit ca ochiul competent al cunoscătorului să-și facă timp și pentru manuscrisele lor.

Rezultatele căutărilor sale, adevărată *arheologie literară*, după cum s-a remarcat (Corbu, 2004, p. 106), ne descoperă o lume a unui efort copleșitor, niciodată întrerupt, susținut între interminabile rafturi de carte; în săli de lectură, în arhive, în secțiile de carte rară ale Bibliotecilor de la Iași, Cluj, Lwow, Kiev, Odesa, Moscova, Sankt-Petersburg. Cartea și lectura i-au fost, fără exagerare, și îndemn, și certitudine, și rezistență. De o acribie și o consecvență remarcabile în tot ce-a gândit și rostit, de o exigență pilduitoare în primul rând cu propria scriitură, conștient că *scrisoarea iaste un lucru vecinic*, vorba luminatului Costin (Costin, 1989, p. 293), ajunge să adune contribuțiile sale de istoriografie literară între coperti tari, cartonate, abia în 2014, când căruntețea și înțelepciunea făceau casă bună în viața lui de intelectual. ... *Scripta manent*... este intitulat volumul care îl reprezintă, apărut în prestigioasa colecție *Opera omnia* a editurii „TipoMoldova”, în redacția bine-cunoscutului Aurel Ștefanachi; coordonator al seriei Cassian Maria Spiridon.

Autorul reia, în acest volum esențial, într-o acerbă selecție, texte mai vechi, mai noi, toate filtrate, trecute prin clepsidra distilatoare a timpului. Ar fi putut s-o facă mai devreme, cu ani buni în urmă, pentru că, spre deosebire de zelul unor „prolifici” care-și săltau cu dezinvoltură textele dintr-o copertă în alta, croșetând alte, noi, sunătoare titluri (o practică încă îndrăgită la Chișinău), Pavel Balmuș a ales să îmbrățișeze alt taler, cel al gândului cumpănit, al mergerii la esențe.

Câteva dintre titlurile ce alcătuiesc cuprinsul acestei cărți ni-l redescoperă pe hasdeulogul Balmuș, iremediabil îndrăgostit de această temă, anunțată, firește, prin studii anterioare și sumedenie de articole inserate în culegeri colective, în multe din publicațiile ce-au apărut, de-a lungul anilor, la Chișinău („Nistru”, „Cultura”, „Literatură și artă”, „Destin românesc”, „Limba și literatura moldovenească”, „Revistă de lingvistică și știință literară”, „Patrimoniu: almanahul bibliofililor din Moldova”, „Țara”, „Învățăământul public”, „Moldova”, „Sfatul Țării”, „Sud-Est”, „Limba română” ș.a.), între aceste apariții în presa periodică intercalându-se volume

colective, ediții științifice, dintre care evidențiem: ediția *Bogdan Petriceicu-Hasdeu. Principii de lingvistică*. Alcătuire Nicolae Romanenco. Prefață Silviu Berejan. Îngrijirea textului Pavel Balmuș, Chișinău, 1974; articolul *Coordonate ale activității lui Alexandru Hâjdău*, în: *Pagini din istoria culturii și literaturii moldovenești*, Chișinău, 1979; volumul colectiv *Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hâjdău*, Chișinău, 1984 (alcătuit în colaborare cu Vasile Ciocanu, în care cei doi cercetători apar și în calitate de coautori); *Pro fide et Patria. Contribuții la studierea vieții și activității membrilor familiei Hâjdău-Hasdeu*, Chișinău, 2002 (volum la care și-a adus obolul și Clara Balmuș); în fine, *Moștenirea literar-spirituală a dinastiei de cărturari Hâjdău-Hasdeu în bibliotecile chișinăuene*. Un catalog bibliografic cu foarte utile indexuri auxiliare (de nume și titluri), alcătuit, iarăși, de Pavel și de Clara Balmuș, și publicat în 2007. Această carte ne ajută perfect să rememorăm și să apreciem deplinul efort, concret și exact, al contribuției lui Pavel Balmuș în tema anunțată. Or, abordările întreprinse au drept țintă completarea/întregirea anumitor fațete ale biografiei de viață și de creație ale personalităților în cauză. Sunt reflecții/precizări privind anul sau ziua nașterii cutărui sau cutărui reprezentant al stirpei; detalii relevante despre Hâjdău (Tadeu), istoricul, sau despre destinul bibliotecii sale; reverberări/completări despre vestitele discursuri ale lui Alexandru Hâjdău rostite în fața învățăceilor de la Hotin sau despre *Mistuitoaru-i gând de-ntoarcere acasă...* E chiar titlul unui alt articol, publicat în 1992, din care citez fragmentul de final:

„Aceleași nume glorioase, aceleași dorințe avea să le invoce și să și le exprime Al. Hâjdău la aflarea veștii îmbucurătoare că fusese declarat membru-fondator al Academiei Române, într-un cadru epistolar, pe când se adresa fiului său «Todea» (de la «Taddeusz»?) – Bogdan, la 1866, definind parcă, în acest mod, și profesiunea sa de credință, dar și «cântecul de lebedă» al său, plin de sentimente patriotice, de atașament față de țara-mamă, pe care râvnise atâta s-o vadă, s-o îmbrățișeze cu privirea, cu sufletu-i necăjit. «... Privitor la Academia Română, guvernul vostru să trimită o invitație... și-n luna mai voi sosi la București... și voi rămâne acolo pentru totdeauna, ca să mor în sfântul pământ al lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul... ». Încheiem aici, precizând că «stăpânii» țariști din Basarabia de cândva n-au permis plecarea lui Al. Hâjdău la București, Academia Română proclamându-l doar membru de onoare al ei (în 1870), iar tatăl lui B. Petriceicu-Hasdeu murea, în noiembrie 1872, în orașul Hotin, fără a fi ajuns a-și vedea împlinit mistuitoarul gând de-ntoarcere Acasă, în inima pământului strămoșesc...” (Balmuș, 2014, p. 211-212).

Despre Alexandru Hâjdău a ales să scrie și pentru volumul omagial dedicat cercetătoarei bucureștene, medievista Cătălina Velculescu, bună prietenă a Basarabiei, de care l-a legat o lungă colaborare, dar și o apropiere de suflet aparte (*In honorem Cătălina Velculescu. La aniversară*, București: Paideia, 2012).

Articolul, intitulat *Literat basarabean de frunte*, reia discuția privind paternitatea/ scrierea/ devenirea nuvelei *Domnia Arnăutului*, relevând, între altele, un detaliu de principiu, determinant în abordarea/ definirea moștenirii hasdeene. Zice exegetul: „Alexandru și Boleslav Hâjdău, care au scris, în fond, numai rusește, trebuie să aparțină istoriei și culturii române... Ceea ce trebuie să relevăm drept caracteristic pentru toți Hâjdăii-Hasdeii (Tadeu, bunicul, scriind preponderent în limba polonă; frații Alexandru și Boleslav, în rusește; însuși Bogdan Petriceicu-Hasdeu făcându-și începuturile literare și științifice în limba lui Pușkin și a lui Lermontov; iar fiica Iulia-Camille Armand, în cea a lui Voltaire și Hugo), este, probabil, faptul că ei toți aparțin sufleteste, organic, culturii și civilizației românești, în primul rând (Balmuș, 2014, p. 188), gând asupra căruia cercetătorul a stăruit cu ani în urmă, în interviul prilejuit de tipărirea, în 1986, la editura „Literatura artistică”, a volumului *Александр Хиждеу. Избранное*, la a cărui întocmire și-a dat concursul (Balmuș, 1987, p. 5).

Un adevărat eveniment editorial a însemnat apariția, la editura „Litera”, în 2004, a volumului *Alexandru Hâjdău, Clipe de inspirație*, o carte de care s-a arătat foarte entuziasmat Andrei Vartic și care a și publicat o cronică memorabilă, în „Dacia literară” (Vartic, 2005). Zece ani mai târziu, inclusiv la „sugestia însuflețitoare” a aceluiași Andrei Vartic, după cum vom afla din *Notă asupra ediției*, apare, la editura Vicovia din Bacău, volumul *Alexandru Hâjdău. Boleslav Hâjdău. Scrieri. Poezie. Proză. Publicistică. Genealogii* (Selecție, prefață, tabel cronologic, note și comentarii: Pavel Balmuș. Traduceri din limba rusă a vremii: C. Stamati, B.P.-Hasdeu, Z.C. Rally-Arbore, N. Dabija, Clara Balmuș, Pavel Balmuș), alcătuitorul ținând să menționeze: „... dacă mi se permite, socot nimerită sugestia de a închina această ediție băcăuană memoriei bunului nostru prieten chișinăuian Andrei Vartic (1948-2009)” (Hâjdău, 2014, p. 26). O ediție substanțial completată printr-o *Addenda; Aprecieri și referințe critice; o Prefață* și o *Notă asupra ediției* punctual întocmite. Reintroducându-i în circuitul literar românesc pe frații Alexandru și Boleslav Hâjdău, cartea în sine constituie un tezaur de informație și delectare. Superbele sonete din ciclul *Sonete moldovenești*, traduse inspirat de Nicolae Dabija și care au însemnat, la timpul lor, o adevărată descoperire pentru nuvelistul rus Vladimir Korolenko (aflăm aceste amănunte din amintirile lui Zamfir C. Rally-Arbore (1845-1933), care dedică, de altfel, monografia sa *Basarabia în secolul al XIX-lea*; apărută la București, în anii 1898/99: „Fruntașului boierimii pământene/ Marelui Patriot basarabean, nemuritorului Alexandru Hasdeu/ Închin această lucrare. Autorul”) (Hâjdău, 2014, p. 403); alte poezii, din ciclul *Versuri diverse*, ciclul *Fabule moldovenești*; compartimentul *Proză*, aparținând majoritar lui Boleslav Hâjdău, și constituit în mod cronologic, în ordinea apariției textelor în presa vremii; *Publicistica*, cu titluri, și astăzi, savuroase, incitante, mustind de proșpețime, cu reflecții profunde și adevăruri de necontestat, care stârnesc/

alimentează forța impetuoasă a imaginației. Filosoful, crede Alexandru Hâjdău, pe urmele mai vechilor gânditori, este cel mai fericit dintre muritori (așa să credem și noi, astăzi, oare?!), dar, „pentru a filosofa [= Любомудрствовать], se cere să fi bun la suflet. *În interiorul unui suflet înrăit de artist nu-și are locul înțelepciunea*” (Hâjdău, 2014, p. 220).

Reactivând pagini esențiale din moștenirea poetică, proza și publicistica lui Alexandru și Boleslav Hâjdău, această ediție, judicios întocmită, aduce un plus de lumină asupra parcursului biografic și de creație al celor doi străluciți reprezentanți ai familiei, resuscită interesul pentru un segment important al literaturii române moderne. Cartea vede lumina tiparului în 2014, an de hotar pentru cel care a onorat publicarea ei, Pavel Balmuș reușind să o și lanseze, la Casa Memorială „Vasile Pogor” din Iași, în prima decadă a lunii decembrie. De unde a revenit plin de însuflețire, așa cum se întorcea de fiecare dată din călătoriile sale de studiu și documentare: cu sufletul luminat, cu brațele pline de volume, din care împărțea cu generozitate pe la biblioteci, prietenilor, colegilor. Nu știu în mâna câtor îndrăgostiți de poezie și istorie națională a ajuns această înțeleaptă carte; știu însă sigur că merită toată atenția și aprecierea noastră și poate lesne constitui subiectul unei sesiuni speciale, mai ample, mai nuanțate.

Mă opresc aici cu înșiruirea-mi de gânduri/ amintiri, observând totuși că în lunga-mi cale de a accede la cercetarea academică (or, ai Academiei am fost; ai Academiei s-ar cuveni să rămânem și de acum încolo), am avut câteva temeuri, ca punct de sprijin și modelator exemplu. Unul dintre aceste temeuri s-a numit Pavel Balmuș.

Referințe bibliografice:

BALMUȘ, Pavel. „Visez la o ediție integrală A. Hâjdău...” [Un interviu realizat de Vasile Malanețchi]. În: *Literatură și artă*. 1987, 12 nov., p. 5.

BALMUȘ, Pavel. Literat basarabean de frunte. În: *In honorem Cătălina Velculescu. La aniversară*. București: Editura Paideia, 2012, p. 25-30. Reluat în: Pavel Balmuș. ... *Scripta manent*... Iași: TipoMoldova, 2014, p. 187-196.

BALMUȘ, Pavel. ... *Scripta manent*... *Contribuții de istoriografie literară*. Iași: Editura TipoMoldova, 2014.

BALMUȘ, Pavel. Frații Hâjdău – confrăți... de condei. În: *Alexandru Hâjdău. Boleslav Hâjdău. Scrieri. Poezie. Proză. Publicistică. Genealogii*. Selecție, prefață, tabel cronologic, note și comentarii: Pavel Balmuș. Bacău: Editura Vicovia, 2014, p. 3-8.

BOBÂNĂ, Gheorghe. *Istoria filosofiei românești*. II. Curs de prelegeri. Chișinău: Editura Biotehdesign, 2018.

CIMPOI, Mihai. Pavel Balmuș, pasiunea Hasdeu. În: *Pavel Balmuș sau Forța ineputabilă a unui intelectual. Exegeze literare completate de o biobibliografie*. Concepție și elaborare de

Vitalie Răileanu. Bibliografie alcătuită de Margareta Cebotari, Chișinău: Grafema Libris, 2013, p. 26-27.

COLESNIC, Iurie. Pavel Balmuș – schiță pentru un portret. În: *Pavel Balmuș sau Forța ineputabilă a unui intelectual. Exegeze literare completate de o biobibliografie*, Chișinău: Grafema Libris, 2013, p. 104-105.

CORBU, Haralambie. Arheologie literară sau Fața ascunsă a detaliului „periferic”. În: *Revistă de lingvistică și știință literară*. 2004, nr. 4-6, p. 106-107. Reluat în: *Pavel Balmuș sau Forța ineputabilă a unui intelectual. Exegeze literare completate de o biobibliografie*, Chișinău: Grafema Libris, 2013, p. 28-30.

COSTIN, Miron. *Opere*. Selecție, postfață, note și comentarii: Pavel Balmuș, Svetlana Korolevski. Cuvânt-înainte: Vladimir Beșleagă. Chișinău: Literatura artistică, 1989.

HÂJDĂU, Alexandru, HÂJDĂU, Boleslav. *Clipe de inspirație*. Ediție alcătuită și îngrijită de Pavel Balmuș, București, Chișinău: Litera Internațional, 2004.

HÂJDĂU, Alexandru, HÂJDĂU, Boleslav. *Scrieri. Poezie. Proză. Publicistică. Genealogii*. Selecție, prefață, tabel cronologic, note și comentarii: Pavel Balmuș. Bacău: Vicovia, 2014.

MALANEȚCHI, Vasile. Erudiție, perseverență și sete de completitudine (Cuvânt despre fenomenul cultural-științific Pavel Balmuș). În: *Pavel Balmuș sau Forța ineputabilă a unui intelectual. Exegeze literare completate de o biobibliografie*. Chișinău: Grafema Libris, 2013, p. 39-41.

OPRIȘAN, Ion. *Romanul vieții lui B.P. Hasdeu*, București: Minerva, 1990.

VARTIC, Andrei. Enigmele adânci ale lui Alexandru Hâjdău. În: *Dacia literară*. 2005, nr. 2, p. 10-13; nr. 3, p. 16-19.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.16.06.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B.P.-Hasdeu” al USM.